

ΝΙΚΟΣ ΜΑΡΑΝΤΖΙΔΗΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΙΑΚΑΣ

ΣΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ

Οι ανατροπές της κοινής γνώμης
στα χρόνια των Μνημονίων

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Στο όνομα της αξιοπρέπειας

Οι ανατροπές της κοινής γνώμης στα χρόνια των Μνημονίων

ΣΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ

Συγγραφείς: Νίκος Μαραντζίδης, Γιώργος Σιάκας

Επιμέλεια: Κατερίνα Σχινά

Διόρθωση: Μάνος Μπονάνος

© 2019, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε., Νίκος Μαραντζίδης,
Γιώργος Σιάκας

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά τον Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Φεβρουάριος 2019

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

www.epbooks.gr

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής

τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-960-569-935-2

Νίκος Μαραντζίδης – Γιώργος Σιάκας

Στο όνομα της αξιοπρέπειας

Οι ανατροπές της κοινής γνώμης
στα χρόνια των Μνημονίων

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ:	
ΧΑΝΟΝΤΑΣ ΤΟ ΕΔΑΦΟΣ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΑ ΠΟΔΙΑ ΜΑΣ	
Κόμματα και κοινή γνώμη πριν από την κρίση.....	37
Οι πρώτοι κραδασμοί: 2007-2009.....	49
Ποιος φταίει για τη χρεοκοπία;.....	56
Το νέο έφτασε: Ο ΣΥΡΙΖΑ στην κυβέρνηση.....	76
Προσδοκίες και απομάγευση.....	86
Με φόρα στον τοίχο: Η πορεία προς το δημοψήφισμα.....	95
Μνημόνια μέχρι να σβήσει ο ήλιος.....	123
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ:	
ΣΕ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΧΑΜΕΝΗΣ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ	
«Μισώ εσένα και αυτό που αντιπροσωπεύεις»: οργή και μίσος.....	131
Η κοινή γνώμη στους δρόμους: οι Αγανακτισμένοι.....	142
Δεν έχουμε δημοκρατία σήμερα.....	163
Άμεση δημοκρατία και κοινή γνώμη.....	175
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΟΙ	
Το θερμόμετρο του ελληνικού ευρωσκεπτικισμού.....	185
Αντιγερμανισμός; ο νέος αντιαμερικανισμός;.....	209
Η φίλη μας η Ρωσία.....	226
Πρόσφυγες και μετανάστες.....	241
Η Μακεδονία είναι ελληνική.....	262
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	277
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ.....	295
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ.....	315

*Φαίνεται ότι οι άνθρωποι οργίζονται περισσότερο
σάκις αδικούνται...*

Θουκυδίδης, Ιστορία, Βιβλίο Α΄ 77 (μτφρ. Ελευθέριος Βενιζέλος)

*Κατά την συζήτησιν των ανθρωπίνων πραγμάτων το επιχείρημα
του δικαίου αξίαν έχει, όπου ίση υπάρχει δύναμις
προς επιβολήν αυτού...*

Θουκυδίδης, Ιστορία, Βιβλίο Ε΄ 89 (μτφρ. Ελευθέριος Βενιζέλος)

Εισαγωγή

Όπως και να το δει κανείς, ο κύκλος κλείνει, αν δεν έχει κλείσει ήδη. Συμπληρώσαμε σχεδόν μία δεκαετία από τότε που η λέξη «μνημόνιο» μπήκε στη ζωή μας. Οι λέξεις κρίση και χρεοκοπία είχαν βεβαίως φτάσει νωρίτερα. Όχι ακριβώς αιφνιδιαστικά και απροειδοποίητα, αλλά οι περισσότεροι έτσι νομίσαμε. Σε όλα αυτά τα χρόνια, οι Έλληνες, ιδιαίτερα οι νεότερης ηλικίας άνθρωποι οι οποίοι είχαν περιορισμένες παραστάσεις από το παρελθόν, κοινωνικοποιήθηκαν σε ένα καινούριο περιβάλλον και ήρθαν σε επαφή με οικονομικούς όρους και θεσμούς του διεθνούς περιβάλλοντος που τους ήταν άγνωστοι εν πολλοίς μέχρι το 2010.

Ο κόσμος της πολιτικής άλλαξε. Σε αυτή τη δεκαετία, νέες πολιτικές δυνάμεις αναδύθηκαν, παλαιές ξεθώριασαν και παρήκμασαν. Από τις νέες, άλλες έσβησαν γρήγορα, άλλες δείχνουν πως ήρθαν για να μείνουν. Από τους παντοδύναμους πρωθυπουργούς των δεκαετιών του '70 και του '80, φτάσαμε να βλέπουμε αδύναμους ηγέτες που έχαναν χωρίς να το αντιληφθούν το έδαφος κάτω από τα πόδια τους και παρακολουθούσαν σχεδόν ανήμποροι την κοινοβουλευτική τους ομάδα να τους ανατρέπει ή να αποσυντίθεται και να διασπάται. Από τις ισχυρές μονοκομματικές κυβερνήσεις που τις ακολουθούσαν υπάκουα μεγάλες κοινοβουλευτικές πλειοψηφίες, γίναμε μάρτυρες κοινοβουλευτικών εξεγέρσεων από το ίδιο το πλήρωμα. Και κάπως έτσι φτάσαμε στις κυβερνήσεις συνεργασίας, κάθε είδους συνεργασίας, αφού προηγουμένως είδαμε τους ψηφοφόρους να σκορπούν προς όλες τις κατευθύνσεις, ακόμη και τις πιο

απίθανες, τις πιο εξωφρενικές. Χάσαμε πολλά από τα μέχρι πρότινος σταθερά σημεία στήριξης όλων αυτών των χρόνων, χάσαμε τον προσανατολισμό μας.

Μέσα στη θύελλα της κρίσης, η ελληνική κοινωνία αιφνιδιάστηκε. Στη συνέχεια, θύμωσε και εξοργίστηκε. Λίγο αργότερα έδειξε να ελπίζει, να ενθουσιάζεται, να πανηγυρίζει και λίγο μετά να απογοητεύεται και πάλι. Η κοινή γνώμη έμοιαζε τόσο παραζαλισμένη από την επιτυχία του «Όχι» στο δημοψήφισμα, εκείνο το βράδυ του Ιουλίου, που η υπογραφή του τρίτου Μνημονίου ήταν σαν πρόσκρουση σε τσιμεντένιο κιγκλίδωμα. Την απογοήτευση ακολούθησε νέα οργή αλλά και ο κυνισμός που εγκαταστάθηκε για τα καλά ανάμεσά μας. Υπήρξαν στιγμές που το χάσμα ανάμεσα στο πολιτικό προσωπικό και τους πολίτες έδειχνε αγεφύρωτο. Άλλοτε ως «προδότες» και «γερμανοτσολιάδες» κι άλλοτε ως «όλοι το ίδιο είναι», οι πολιτικές ηγεσίες φάνηκαν να χάνουν την επαφή τους με την κοινή γνώμη. Υπήρξαν κι άλλες στιγμές που οι πολίτες είτε ακολούθησαν με ενθουσιασμό τα παραγγέλματα είτε απλώς «έκλεισαν τη μύτη τους» και έριξαν στην κάλπη το πρώτο ψηφοδέλτιο που βρήκαν μπροστά τους.

Σε αυτά τα χρόνια, η φύση της πολιτικής συζήτησης άλλαξε ραγδαία. Από τους πολιτικούς που ήταν για χρόνια στο απυρόβλητο, περάσαμε στην απόλυτη έκθεση. Τα ΜΜΕ βίωσαν ακόμα μία φάση αλλαγής. Από την κατάργηση του κρατικού μονοπωλίου της δημόσιας τηλεόρασης στα τέλη της δεκαετίας του '80, μεταβήκαμε στον ανταγωνισμό ανάμεσα στα ιδιωτικά κανάλια και τώρα πλέον έχουμε φτάσει στον απόλυτο ανταγωνισμό, καθώς μπαίνουν δυναμικά στο παιχνίδι σελίδες στο διαδίκτυο και ζωντανές μεταδόσεις των ειδήσεων από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στις μέρες μας η είδηση μεταδίδεται και σχολιάζεται σε πραγματικό χρόνο, όχι μόνο από τους ειδικούς –τους δημοσιογράφους– αλλά και από τους πολίτες – και μάλιστα άμεσα.

Είναι αλήθεια πως η κρίση άλλαξε τον χαρακτήρα της εμπλοκής μας με τα δημόσια πράγματα. Έγινε πιο έντονη, πιο προσωπική, συχνά δραματική. Τα χρόνια μετά το 2009 και ιδιαίτερα ανάμεσα στο 2011 και το 2015 αποτέλεσαν μια έντονη περίοδο, τόσο για τις πολιτικές ελίτ όσο και για τους πολίτες. Όλοι το νιώσαμε στην ένταση των αντιπαραθέσεων και στους πολιτικούς καβγάδες μεταξύ μας. Αρκετοί σταματήσαμε να συναντούμε παλιούς φίλους ή απλώς να κάνουμε πολιτικές συζητήσεις για να αποφύγουμε τις «πικρές κουβέντες» μεταξύ μας στο τέλος. Φιλίες χάλασαν και ανθρώπινες σχέσεις δοκιμάστηκαν σοβαρά.

Η ένταση μπήκε στις ψυχές μας. Σε πολλούς, ο θυμός και η οργή ξεχείλισαν, βγήκαν ορμητικά από μέσα μας. «Μισώ εσένα και αυτό που αντιπροσωπεύεις» ήταν ένα μήνυμα που έστειλε στον έναν από τους δυο μας ένας άγνωστος «φίλος» στο διαδίκτυο πριν από μερικά χρόνια και κατά κάποιον τρόπο αποτέλεσε το πρώτο έναυσμα για να γραφτεί αυτό το βιβλίο. Είχαμε μάλιστα φλερτάρει με την ιδέα να είναι αυτός ο τίτλος του πονήματός μας, αλλά τελικά μας φάνηκε πως ήταν υπερβολικά επιθετικός για τα γούστα μας. Εξάλλου, ο άνθρωπος που έστειλε το μήνυμα δεν είχε τίποτα προσωπικό με τον παραλήπτη του μηνύματός του. Απλώς είχε τόση οργή μέσα του, αισθανόταν τόσο αδικημένος, ώστε είχε φτάσει στο σημείο να την προσωποποιήσει. Δεν κρατήθηκε και θέλησε να την εκφράσει.

Τα τελευταία χρόνια οι άνθρωποι έγιναν πιο επιθετικοί στις συζητήσεις τους για θέματα που αφορούν τη δημόσια σφαίρα. Το προσωπικό βίωμα έγινε μέρος της πολιτικής ζωής.

Όλοι μας σχολιάζουμε, στις παρέες και τις συζητήσεις μας, πως ιδιαίτερα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, στο Facebook και στο Twitter, οι χρήστες επιδίδονται σε συστηματική «ανθρωποφαγία» και «bullying», δεν ανταλλάσσουν γνώμες, ούτε έστω διαφωνούν εντόνως. Οι σκληρές, χαιρέκακες, ή και χυδαίες προσωπικές επιθέσεις δίνουν πολλές φορές τον τόνο. Ακόμη και άτομα που μέχρι

πρότινος θεωρούνταν ήπιοι χαρακτήρες, ξεφεύγουν ολοένα και συχνότερα. Κάτι άλλαξε γύρω μας μέσα σε λίγα χρόνια.

Διαφορετικής γενιάς άνθρωποι οι συγγραφείς του παρόντος βιβλίου, ζήσαμε την κρίση όπως λίγο πολύ οι περισσότεροι. Νιώσαμε το έδαφος να φεύγει απότομα κάτω και από τα δικά μας πόδια, χωρίς να έχουμε κανέναν έλεγχο της κατάστασης. Δεν την περιμέναμε, αιφνιδιαστήκαμε, αργήσαμε να συνειδητοποιήσουμε τι θα σήμαινε σε βάθος χρόνου. Αν και δεν είμαστε από τους πλέον άτυχους, την αισθανθήκαμε αρκετά, όπως όλοι μας, μέσα από τις σημαντικές περικοπές των εισοδημάτων, τη σταδιακή αύξηση των φόρων, την αύξηση του κόστους ζωής, τον περιορισμό των προοπτικών, τον αποχαιρετισμό αγαπημένων προσώπων που έφυγαν για το εξωτερικό αναζητώντας καλύτερες προοπτικές. Περισσότερο από οτιδήποτε άλλο, ωστόσο, τη νιώσαμε στην αλλαγή της ατμόσφαιρας και στην αβεβαιότητα, στην ανασφάλεια και στον φόβο που αυτή έφερε μαζί της.

Την αντιληφθήκαμε επίσης στα κατεβασμένα στόρια των κλειστών και άδειων καταστημάτων της Εγνατίας, της Ερμού και των υπόλοιπων κεντρικών δρόμων της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης και των άλλων πόλεων της χώρας μας. Τη βιώναμε καθημερινά στα βραδινά δελτία ειδήσεων, στις έντονες ή καταθλιπτικές συζητήσεις με φίλους. Τη συναντούσαμε στις πολλές συζητήσεις για το «Ποιος φταίει που φτάσαμε ως εδώ», στα τηλέφωνα που χτυπούσαν και το πρώτο που σε ρωτούσαν ήταν «Τι μαθαίνεις; Τι λένε στην Ευρώπη; Θα μας διώξουν από το ευρώ;»

Το «Ποιος ευθύνεται που η χώρα έφτασε ως εδώ;» μαζί με το αν «Ήταν αναπόφευκτο το Μνημόνιο;» ήταν τα δύο ερωτήματα που κυριάρχησαν στη δημόσια συζήτηση. Παραδόξως, ήταν τα δύο ίδια ερωτήματα που στοίχειωσαν για δεκαετίες ολόκληρες τη συζήτηση για τον Εμφύλιο Πόλεμο. Οι μετεμφυλιακές γενιές αναζήτησαν επίμονα, σχεδόν νευρωτικά, απάντηση στο ερώτημα του «φταίχτη»

του Εμφυλίου. Για άλλους η απάντηση ήταν «οι ξένοι», για άλλους «εμείς» ή κάποιοι από εμάς. Στο τέλος, τα χρόνια πέρασαν, τα εμφύλια πάθη ξεθύμαναν, η οργή παραμερίστηκε, και τα ερωτήματα ξεχάστηκαν μαζί με τις απαντήσεις.

Το ξέσπασμα της κρίσης το 2009, λοιπόν, επανέφερε τα μόνιμα ερωτήματα της χώρας: «Ποιοι φταίνε που φτάσαμε ώς εδώ;» και «Ήταν όλο αυτό αναπότρεπτο;». Όπως και παλαιότερα, στον Εμφύλιο, σε μια παράξενη επανάληψη της μοίρας που είχε τα χαρακτηριστικά μάλλον της φάρσας παρά της τραγωδίας, τα ερωτήματα αυτά επανήλθαν για να μας διαιρέσουν εκ νέου σε αντιμαχόμενα στρατόπεδα. Αυτή τη φορά μάς χώριζε η αντίθεση μεταξύ μνημονιακών και αντιμνημονιακών και όχι μεταξύ εθνικοφρόνων και κομμουνιστών.

Είναι αλήθεια πως στην πρώτη φάση της κρίσης αναδείχθηκε και ένα τρίτο ερώτημα που μετά την υπογραφή του τρίτου Μνημονίου από τον Αλέξη Τσίπρα και την κυβέρνησή του σίγησε σταδιακά: «Πώς θα βγούμε από εδώ μέσα; Υπάρχει εναλλακτική πέρα από τα μνημόνια;». Σε αυτά τα ερωτήματα η απάντηση ήρθε πιο γρήγορα.

Αρκετοί αναλυτές θεώρησαν πως σε αυτή τη δραματοποίηση των πραγμάτων έπαιξε ρόλο η τηλεόραση και ιδιαίτερα τα βραδινά δελτία ειδήσεων και οι πρωινές ενημερωτικές εκπομπές. Περισσότερο συναισθηματικά παρά ορθολογικά, τα δελτία ειδήσεων ενίσχυσαν τον ανορθολογισμό, τις θεωρίες συνωμοσίας και τον λαϊκισμό. Θυμόμαστε για παράδειγμα, πως ο όρος «γερμανοτσολιάς», αν και δεν γεννήθηκε σήμερα, αναπαράχθηκε συστηματικά σε εκπομπές καθιερωμένων δημοσιογράφων από τηλεοπτικά κανάλια μεγάλης εμβέλειας. Εντούτοις, είναι υπερβολικό να θεωρηθεί πως τα ΜΜΕ διαμόρφωσαν καθοριστικά την κοινή γνώμη. Αν δει κανείς προσεκτικότερα τα δελτία ειδήσεων, παρά τους συχνά δραματικούς τους τόνους, φιλτράρισαν πολύ περισσότερο τα νέα και τις φήμες από

ό,τι άλλα δημοφιλή μέσα επικοινωνίας όπως, για παράδειγμα το διαδίκτυο.

Πραγματικά, αν κάποιος θελήσει να αναζητήσει τον πομπό παραγωγής όλων των παρανοϊκών θεωριών συνωμοσίας και φημών που ακούστηκαν στα χρόνια της κρίσης, πρέπει να ψάξει, πολύ περισσότερο απ' ό,τι στην τηλεόραση, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και στα fake news που αυτά αναπαρήγαγαν κατά δεκάδες κάθε εβδομάδα ή μήνα.

Το πρώτο διάστημα της κρίσης πολλοί πίστευαν πως αυτή θα συνέβαλλε με σχετική ταχύτητα στην αυτογνωσία μας και στην αυτοκάθαρσή μας, τόσο ως κοινωνία όσο και ως πολιτικό σύστημα και πολιτικό προσωπικό. Η κρίση υποτίθεται πως θα μας επέτρεπε να αντιληφθούμε την ανάγκη των αλλαγών που έπρεπε να κάνουμε και θα ενίσχυε τις συναινέσεις μέσα στο πολιτικό σύστημα. Αυτές οι εκτιμήσεις –τις οποίες θα έπρεπε να εκλάβουμε μάλλον ως επιθυμίες– δεν επαληθεύτηκαν. Οι συναινέσεις δεν αναδύθηκαν ποτέ ή καλύτερα δεν αναδύθηκαν με την ταχύτητα και με τον τρόπο που κάποιοι είχαν φανταστεί.

Η κρίση μετέτρεψε τις πολιτικές ελίτ σε σχιζοφρενικά όντα, που αλλάζουν γνώμη κάθε μέρα και με ευκολία παρασύρονται, ακολουθώντας μια τρελή πορεία, χωρίς πυξίδα και με απροσδιόριστο προσανατολισμό. Οι ελληνικές πολιτικές ελίτ που με τόση, συχνά αλαζονική αυτοπεποίθηση και υψηλό βαθμό διαφθοράς κάποιες από αυτές, διαχειρίστηκαν τα δημόσια πράγματα τα τελευταία 40 χρόνια, στην κρίση έδειξαν πως τα «είχαν χαμένα». Αμήχανα και φοβισμένα επαναλάμβαναν διαρκώς πως η χώρα κατευθυνόταν προς άγνωστη κατεύθυνση και αχαρτογράφητα ύδατα. Οι Έλληνες πολιτικοί ήταν καπετάνιοι σε ένα καράβι που δεν ήξεραν προς τα πού πήγαινε και ήταν αβέβαιο αν κρατούσαν οι ίδιοι το τιμόνι ή απλώς υποδύονταν τους κυβερνήτες.

Τσως, τελικά, να μην μπορούσε να υπάρξει εκείνη τη στιγμή κά-

ποια διαφορετική εξέλιξη. Η κοινή γνώμη έδειξε μια τέτοια δύναμη που θα ήταν μάλλον απίθανο να καταφέρει κάποιος συνηθισμένος πολιτικός να της αντισταθεί. Ουσιαστικά, ο Αρμαγεδδώνας που βιώσαμε οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη δυναμική μιας κοινής γνώμης που στο διάβα της συμπαρέσυρε τα πάντα. Η αντίσταση σε μια τέτοια κατάσταση συχνά μοιάζει αδύνατη και σε κάθε περίπτωση δεν αποτελεί εύκολη επιλογή.

Υπάρχουν στιγμές στην ιστορία των κοινωνιών που αποδεικνύονται κομβικές. Όχι μόνο γιατί εξαιτίας του ενός ή του άλλου γεγονότος σημαδεύουν τη ζωή των ανθρώπων, αλλά γιατί επιδρούν στην κοινωνική συνείδηση με τόσο βαθύ και καθοριστικό τρόπο, ώστε κατορθώνουν να διαμορφώνουν τη συλλογική οπτική για πολύ καιρό μετά. Υπό αυτή την έννοια, η κοινή γνώμη είναι κάτι πολύ περισσότερο από το τι πιστεύουν οι πολίτες πάνω σε ένα ζήτημα της δημόσιας σφαίρας. Είναι η ίδια η φυσιογνωμία της κοινωνικοποίησής μας ως πολιτών.

Βέβαια, όταν η συγκυρία είναι τόσο κρίσιμης σημασίας ώστε να μπορεί να αγγίζει με τρόπο άμεσο το έθνος στο σύνολό του, όπως η οικονομική κρίση που ζήσαμε, τότε καταγράφονται σοβαρές αλλαγές στον τρόπο με τον οποίον οι κοινωνίες αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους, το διεθνές περιβάλλον και τη θέση τους στον κόσμο. Ύστερα από τέτοιες στιγμές απαιτείται να περάσει χρόνος για να συνειδητοποιήσουμε πώς και πόσο επηρέασαν τα γεγονότα τους ανθρώπους. Στη χώρα μας, κατά τη διάρκεια του εικοστού αιώνα, μπορούμε να καταγράψουμε τρεις τέτοιες «στιγμές»: πρώτον τον Εθνικό Διχασμό και τη Μικρασιατική Καταστροφή, δεύτερον τον Εμφύλιο Πόλεμο και τέλος τη δικτατορία των Συνταγματαρχών.

Ο Εθνικός Διχασμός διαίρεσε βαθιά τη χώρα γύρω από τη ποικιλόμορφη αντίθεση βενιζελικών-αντιβενιζελικών. Οι Έλληνες μέσω της επιλογής τους υπέρ του ενός ή του άλλου στρατοπέδου υποστήριζαν ταυτόχρονα, ίσως και εν αγνοία τους, ένα συλλογικό πολιτι-

κό σχέδιο για το μέλλον της χώρας. Στη συνέχεια, η Μικρασιατική Καταστροφή, πέρα από τις τραγικές της συνέπειες στη ζωή των ανθρώπων, ιδιαίτερα για όσους πολέμησαν στο μέτωπο και για τους πρόσφυγες, έπαιξε καταλυτικό ρόλο στο τέλος της Μεγάλης Ιδέας ως εθνικού οράματος. Υπό αυτή την έννοια, η ήττα στο μικρασιατικό μέτωπο ήταν κάτι πολύ περισσότερο από μια στρατιωτική ήττα. Ήταν η δραματική αλλαγή της αντίληψης για τη θέση της Ελλάδας στον σύγχρονο κόσμο.

Ο ελληνικός εμφύλιος, που υπήρξε ο πρώτος –και μοναδικός στην Ευρώπη– θερμός πόλεμος του Ψυχρού Πολέμου, ενέπλεξε την ελληνική κοινωνία στις νέες διεθνείς αντιθέσεις. Ο Εμφύλιος κατασκεύασε έναν νέο βαθύ κοινωνικό και πολιτικό διχασμό, από πολλές πλευρές βαθύτερο του προηγούμενου Εθνικού Διχασμού, καταρχάς λόγω της έκτασης της βίας, που ήταν ασύγκριτα μεγαλύτερη και σκληρότερη. Η αντίθεση ανάμεσα σε κομμουνιστές και αντικομμουνιστές ή, σύμφωνα με την ορολογία της εποχής, ανάμεσα σε εθνικόφρονες και μη, διαμόρφωσε τις συνειδήσεις των κατοίκων αυτής της χώρας για αρκετές δεκαετίες στη συνέχεια. Η πολιτική και ιδεολογική πρόσληψη της μεταπολεμικής εποχής περιστράφηκε γύρω από τη δυναμική της παραπάνω σύγκρουσης, χωρίς να εξαφανίζονται εντελώς οι παλαιότερες. Έτσι από τη διαίρεση μεταξύ βενιζελικών και αντιβενιζελικών και τη διαμάχη γύρω από το πολιτειακό ζήτημα, η ελληνική κοινωνία άρχισε να αντιλαμβάνεται τον κόσμο στη βάση των διαιρέσεων μεταξύ κομμουνισμού και ελεύθερου κόσμου, Δεξιάς και Αριστεράς. Δεν ήταν βέβαια ο Εμφύλιος Πόλεμος που εισήγαγε τις παραπάνω έννοιες και αξίες, αλλά ήταν αυτός που λειτούργησε ως καταλύτης, που τις πυροδότησε και επέβαλε την επανατοποθέτηση των ανθρώπων πάνω σε νέα βάση.

Η δικτατορία είχε τη δική της συμβολή στη συλλογική μας συνείδηση, ιδιαίτερα μάλιστα ο τρόπος με τον οποίον αυτή κατέρρευσε άφησε ένα ανεπούλωτο ως τις μέρες μας τραύμα, αυτό της

κυπριακής τραγωδίας. Τα γεγονότα του Πολυτεχνείου το 1973 και στη συνέχεια της Κύπρου το 1974 είχαν σημαντική επίδραση στη συνείδηση της ελληνικής κοινωνίας και συνέβαλαν με καθοριστικό τρόπο στον σχηματισμό αντιλήψεων και στάσεων που κυριάρχησαν για καιρό. Δεν υπάρχει αμφιβολία, για παράδειγμα, πως η πτώση της δικτατορίας και η νέα δίψα για δημοκρατία στερώσε στη συνείδηση της ελληνικής κοινωνίας πολλές από τις βασικές αξίες της φιλελεύθερης δημοκρατίας.

Στη συνέχεια, η πολιτική αλλαγή του 1981 υπήρξε καθοριστική για την εξέλιξη των πραγμάτων. Η άνοδος του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία δεν σηματοδότησε απλώς μια κυβερνητική αλλαγή αλλά μια σημαντική πολιτικοϊδεολογική στροφή. Η ελληνική κοινή γνώμη αγκάλιασε σε αυτή τη φάση «νέες» αξίες όπως ο αντιαμερικανισμός ή ο σοσιαλισμός, που ναι μεν δεν της ήταν άγνωστες αλλά πλέον έγιναν ηγεμονικές. Οι συνέπειες αυτής της ιδεολογικής μεταβολής υπήρξαν πραγματικά βαθιές και μακροχρόνιες. Γενικότερα, η περίοδος 1974-1985 αποτέλεσε την αφετηρία ευρύτερων μεταβολών στην ελληνική κοινωνία, τόσο στη σφαίρα της διακυβέρνησης όσο και στο επίπεδο της πολιτικής κουλτούρας.

Υπό αυτό το πρίσμα είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς γιατί το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης το 2009 και η προσφυγή της Ελλάδας στον μηχανισμό στήριξης ΕΕ-ΔΝΤ-ΕΚΤ, που ανακοίνωσε με μια δραματική δήλωση ο πρωθυπουργός Γ. Παπανδρέου την Παρασκευή 23 Απριλίου 2010 από το ακριτικό Καστελόριζο, αποτελούν ακόμη μια περίοδο-σταθμό για την εξέλιξη των αντιλήψεων της ελληνικής κοινωνίας.

ΝΙΚΟΣ ΜΑΡΑΝΤΖΙΔΗΣ – ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΙΑΚΑΣ

ΣΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ

Η κοινή γνώμη είναι παντού. Προβάλλει τα αιτήματά της στις τηλεοπτικές ειδήσεις, πρωταγωνιστεί στο διαδίκτυο και διεκδικεί ανατρεπτικό ρόλο μέσα από κινήματα διαμαρτυρίας όπως αυτά των Αγανακτισμένων της Πλατείας Συντάγματος ή των Κίτρινων Γιλέκων στη Γαλλία.

Συνδυάζοντας αριθμούς δημοσκοπήσεων και συναισθηματικά φορτισμένες μαρτυρίες απλών ανθρώπων, το βιβλίο παρακολουθεί την ελληνική κοινή γνώμη κατά τα χρόνια των Μνημονίων. Καταγράφει τις αντιλήψεις της ελληνικής κοινωνίας στα μεγάλα θέματα που την απασχόλησαν, από τα Μνημόνια και το ευρώ έως το προσφυγικό και το Μακεδονικό. Φωτίζει την οργή της, την ανασφάλειά της και το αίσθημα της χαμένης αξιοπρέπειας που βίωσε. Ανιχνεύει τα ερωτήματα και τις ανησυχίες της για το ποιος αποφασίζει τελικά στη δημοκρατία μας.

Το βιβλίο αυτό αλλάζει τη θεώρηση της κρίσης: Αντί να εξετάζει τις επιλογές των πολιτικών ηγεσιών, διερευνά τις τάσεις της κοινής γνώμης. Είναι ένα ταξίδι από την οργή στην ελπίδα, και από την προσμονή στην απομάγευση.

ISBN 978-960-569-935-2

9 789605 699352

Κωδ. μηχ/σης 25.134

www.epbooks.gr